

AZƏRBAYCAN VETERANI

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının orqanı

05 (57) 06 aprel 2016-cı il

İctimai-siyasi qəzet

Qiyməti: 50 qəpik

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Təhlükəsizlik Şurasının iclası keçirilib

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Təhlükəsizlik Şurasının iclası keçirilmişdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxışı etmişdir: "Bu gün Ermənistan Azərbaycana qarşı növbəti silahlı təxribat törətmişdir. Təmas xəttində yerləşən mövqelərimizə hücum çəkmişdir. Bu silahlı təxribat nəticəsində itkilərimiz olmuşdur. Xahiş edirəm ki, həlak olanların xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad edək...Göstəriş verirəm ki, Nazirlər Kabineti həlak olanların ailələrinə maddi yardım göstərmək üçün təkliflər irəli sürsün və Müdafiə Nazirliyi döyüş əməliyyatlarında fərqlənmiş, Vətən uğrunda qəhrəmancasına döyüşmüş insanları təltif etmək üçün mənə təkliflər təqdim etsin...Bu gün təmas xəttində Azərbaycanın üstünlüyü daha da möhkəmləndi. Aparılan hərbi əməliyyat nəticəsində, - onu da qeyd etmək istəyirəm ki, bu əməliyyat təxribata cavab olaraq aparılmışdır, - biz böyük hərbi qələbəni qazandıq.

Ermənistan ordusu bu gün çox böyük zərbə almışdır. Ateşkes rejimindən sonra ilk dəfədir ki, onlara belə sarsıdıcı zərbə vuruldu. Bunun günahkarı onlar özləridir. Ancaq çalışsınlar ki, həm ictimai rəyi çaşdırmasınlar, itkiləri gizlətsinlər. Eşitdiyimə görə, Ermənistan rəhbəri ictimaiyyətə itkilərlə bağlı qeyri-dəqiq məlumat ötürməyə çalışır. Bu, açıq-aydın onu göstərir ki, bunlar sadəcə olaraq öz xalqını aldatmaq istəyirlər. Bu gün Ermənistan tərəfi bütün imkanlardan - diaspor təşkilatlarından, müxtəlif ölkələrdə onların agentlərindən, korrupsiyaya uğramış siyasətçilərdən istifadə edir ki, bütün günahı Azərbaycanın boynuna qoysung

Biz böyük qələbə qazandıq, bu münasibətlə Ordumuzu, bütün Azərbaycan xalqını təbrik etmək istəyirəm. Əminəm ki, bundan sonra da düşmənin bütün təxribatları cavabsız qalmayacaq. Düşməne bundan sonra da layiqli cavab veriləcək. Azərbaycan Ordusu buna qadirdir. Azərbaycan öv-

ladları öz doğma torpağını müdafiə edirlər, Vətən uğrunda vuruşurlar, şəhid olurlar. Bütün şəhidlərimizin xatirəsi bizim ürəyimizdə yaşayır və əbədi yaşayacaq.

Bizim heç bir günahımız yoxdur. Biz sadəcə olaraq bu təxribata cavab vermişik. Düz de etmişik. Bizə qarşı yenə təxribat törədilərsə onlar yenə də öz cəzalarını alacaqlar. Bu, bir. İkincisi, biz öz torpağımızda vuruşuruq. Biz Ermənistan torpağını işğal etmişik. Biz öz torpağımızda vuruşuruq. Əgər erməni əsgəri ölmək istəmirsə, Azərbaycan torpağından rədd olsun! Mən bunu dəfələrlə demişəm, bir daha demək istəyirəm".

Sonra müdafiə naziri Zakir Həsənov məruzə edib və bildirdi ki, aprelin 1-dən 2-nə keçən gecə erməni silahlı qüvvələri müxtəlif istiqamətlərdən Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin mövqələrinə hücum keçmiş və yaşayış məntəqələrimizi atəşə tutmuşlar. Bu təxribat xarakterli hücumların nəticəsində hərbi qulluqçularımız qəhrəmancasına həlak olmuşlar. Cavab olaraq Azərbaycan Silahlı Qüvvələri bütün istiqamətlərdən əks hücum keçərək düşmənin mövqələrinə sarsıdıcı zərbələr vurmuşlar. Məruzə etmişdir ki, əməliyyat vaxtı erməni silahlı qüvvələri Madagiz, Ağdərə və digər yaşayış məntəqələrindən ehtiyatları hərəkətə gətirərək döyüş bölgəsinə yerləşdirmək məqsədilə əməliyyat keçirmişlər. Bunun da qarşısının

alınması məqsədilə Silahlı Qüvvələrimiz həmin istiqamətlərdə döyüş tədbirləri həyata keçirmiş və zərbələr endirmişlər. Erməni silahlı qüvvələri bu zərbələr nəticəsində həm canlı qüvvə, həm də texnika sarıdan çox böyük itkilər vermişdir. Silahlı Qüvvələrimiz əməliyyat şəraitini nəzərə alaraq həmin istiqamətlərdə və yüksəkliklərdə öz mövqələrini möhkəmləndirmişdir. Gün ərzində erməni silahlı qüvvələrinin təxribatlarının qarşısı uğurla alınmışdır. Erməni silahlı qüvvələri bu döyüşlərdə böyük itkilərə məruz qalmışdır. Bizdə olan məlumata görə, 100-ə yaxın düşmən məhv edilmiş və bir neçə yüz düşmən yaralanmışdır. Çoxlu sayda zirehli texnika, artilleriya qurğuları sıradan çıxarılmışdır. Əməliyyat şəraitini və erməni silahlı qüvvələrinin əsas hərbi hissələrinin Madagiz yaşayış məntəqəsində yerləşməsinə nəzərə alaraq oraya da zərbələr endirilmişdir. Bir neçə hərbi top hissəsi Madagiz yaşayış məntəqəsindən bizim mövqələrə, bir də yaşayış məntəqələrinə birbaşa zərbələr endirildilər. Bütün əməliyyat şəraitinə nəzərə alınmaqla, Silahlı Qüvvələrimiz tədbirləri davam etdirir, cəbhəboyu əməliyyat şəraitini tam nəzarət altında saxlayır və gözlənilən bütün təxribatların qarşısını almağa hazırdır. Ordumuzu, Silahlı Qüvvələrimizin bütün şəxsi heyətini bu böyük qələbə münasibətilə təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi cəbhədəki vəziyyətlə bağlı rəsmi məlumat yayıb

Aprelin 2-nə keçən gecə bütün cəbhəboyu mövqələrimiz intensiv atəşə tutulub. Eyni vaxtda qoşunların təmas xəttinə yaxın mülki əhalinin kompakt yaşadığı bir sıra yaşayış məntəqələri də düşmən atəşinə məruz qalıb. Qarşı tərəfin hərbi aktivliyini genişləndirməyə imkan verməmək, onun fəaliyyətinin qarşısını almaq məqsədilə Silahlı Qüvvələrimizin komandanlığı tərəfindən əməliyyat şəraiti qiymətləndirilərək dərhal cavab tədbirlərinin görülməsi üçün qərar verilib. Baş verən hadisələrlə bağlı Müdafiə Nazirliyi rəsmi məlumat yayıb. Məlumatda deyilir: "İşğalçı Ermənistan Respublikasının Silahlı Qüvvələri son günlər fəallaşaraq Ermənistan-Azərbaycan dövlət sərhədinin və qoşunların təmas xəttinin müxtəlif istiqamətlərində atəşkes rejimini planlı şəkildə pozaraq Silahlı Qüvvələrimizin mövqələrinə basqın ediblər.

Ermənistan ordusunun kəşfiyyat-təxribat qrupları cəbhə xətti boyunca qoşunların təmas xəttini keçməyə cəhd göstərirlər. Silahlı Qüvvələrimizin bölmələri düşmənin bütün həmlələrini dəf edib, şiddətli döyüşlər nəticəsində ermənilər xeyli itki verərək geri çəkilməyə məcbur ediliblər. Goranboy rayonu və Naftalan şəhərinə təhlükə yarada biləcək Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliklər, eləcə də Seysulan məntəqəsi düşmən qüvvələrindən tam təmizləndi.

Horadiz şəhərinin düşmən təhlükəsindən qorunması məqsədilə Füzuli rayonu istiqamətində yerləşən, geniş ərazini nəzarətdə saxlamaq imkanı verən strateji əhəmiyyətli "Lələ təpə" adlandırılan yüksəklik də bölmələrimizin nəzarətinə keçib.

Erməni mövqələrinə aviasiya zərbələri zamanı əməliyyata cəlb olunan 1 ədəd Mi-24 helikopteri düşmən tərəfindən vurulub və 1 ədəd tank mina partlayışı zamanı sıradan çıxıb. Nəticədə 3 gün ərzində gedən döyüşlərdə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin 15 nəfər hərbi qulluqçusu həlak olub.

Müdafiə Nazirliyi bildirib ki, cəbhə xətti Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin tam nəzarəti altındadır və şəhid olmuş hərbi qulluqçularımızın qanı yerdə qalmayacaq. Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyi şəhidlərin valideynlərinə və yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verir və səbr diləyir.

Tanrıdan şəhidlərimizin ailələrinə səbr diləyirik. Allah yaralı hərbiçilərimizə tez bir zamanda şəfa versin!

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatı Ermənistanın cəbhə xəttində törətdiyi təxribatları qətiyyətlə pisləyir

Respublika Veteranlar Təşkilatı Azərbaycan-Ermənistan qoşunlarının təmas xəttində gərginliyin artması ilə bağlı bəyanat yaydı.

Bəyanatda bildirilir ki, aprelin 2-nə keçən gecə bütün cəbhəboyu mövqələrimiz və təmas xəttinə yaxın bir sıra yaşayış məntəqələri iriçaplı silahlar, minaatanlar, qumbaraatan və artilleriya qurğularından intensiv atəşə tutulub. Öz xalqının etimadını tamamilə itirmiş Ermənistan kriminal rejimi ölkədəki dözülməz vəziyyətdən, əhalinin narazılığından diqqəti yayındırmaq məqsədilə mütəmadi surətdə cəbhə xəttində təxribatlar törədir.

Ümumiyyətlə, son vaxtlar erməni silahlı bölmələrinin təmas xəttində atəşkes rejimini mütəmadi olaraq pozması, düşmən təxribatlarının intensiv xarakter daşması Azərbaycan Respublikası Mü-

haribə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatını və Azərbaycanın 1 milyon 300 minlik veteranlar ordusunu da ciddi narahat edir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 4 qətnaməyə, dünyanın nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarının qərar və bəyanatlarına baxmayaraq, Ermənistan tərəfi hələ də Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal altında saxlayır, təcavüzkar siyasətini daha açıq şəkildə davam etdirir.

Bəyanatda daha sonra deyilir: "ATƏT və bir sıra dövlət rəhbərlərinin münafişə tərəflərini atəşi dərhal dayandırmağa və təmkin nümayiş etdirməyə çağırışları başa düşülən olsa da, fikrimizcə, onlar ilk növbədə Ermənistanı işğalçılıq siyasətindən əl çəkməyə məcbur etməlidirlər. İşğalçı tərəfin atəşkes rejimini pozması dünya birliyi, həmçinin digər

nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də pislənməli, onlardan Azərbaycan torpaqlarını qeyd-şərtsiz tərk etmələri tələb olunmalıdır. Əks-təqdirdə Ermənistanın dövlət rəhbərlərinə qarşı ən sərt beynəlxalq sanksiyalar tətbiq edilməlidir".

Respublika Veteranlar Təşkilatının bəyanatında vurğulanır ki, Azərbaycanın güclü, müasir silahlarla təchiz olunmuş ordusu var. Silahlı Qüvvələrimiz düşmən işğalı altındakı torpaqlarımızı hər an azad etmək üçün Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin əmrini gözləyir. Veteranlar ordusu da bu sərəfə qoşulmağa hazırdır. Qoy, bunu Azərbaycan ordusunun və xalqının gücünə bələd olan düşmən də bilsin. Onu da bilsin ki, Azərbaycan əsgərinin işğal altındakı ərazilərimizi düşməndən azad edəcəyi gün uzaqda deyil.

Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə bağlı Respublika Veteranlar Təşkilatında anim tədbiri keçirilib

Erməni şovinistlərinin tarix boyu Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi qanlı qırğınlar içərisində 31 mart soyqırımı amansızlığına və miqyasına görə xüsusilə seçilir. 1918-ci ilin martında Bakı quberniyasında və digər bölgələrdə azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımı nəticəsində minlərlə günahsız insan öldürülüb. "Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasından ruhlanan erməni qəsbkarları XIX əsrin əvvəllərindən etibarən azərbaycanlıları tarixən yaşadıkları dədə-baba torpaqlarından zor gücünə kütləvi surətdə çıxararaq Azərbaycan ərazilərində özlərinə dövlət qurublar.

Bu fikirlər Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar martın 31-də Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatında keçirilən anim mərasimində səslənib.

Mərasimdə əvvəlcə soyqırımı qurbanlarının və şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbirdə çıxış edən Respublika Veteranlar Təşkilatının sədri, ehtiyatda olan general-mayor Dadaş Rzayev ermənilərin tarixən xalqımıza qarşı törətdikləri qanlı qırğınlardan, soyqırımlarından danışdı. Bildirib ki, 1905-1907-ci illərdə Bakıda və Azərbaycanın digər bölgələrində, habelə indiki Ermənistan ərazisində xalqımıza qarşı qanlı qırğınlar həyata keçirilib. Ermənilər Bakıda soyqırımı törətməyə 1918-ci ilin yanvarında cəhd etsələr də, onların bu planı baş tutmayıb. Lakin erməni şovinistləri bu məkrli niyyətlərini 1918-ci ilin martında həyata keçirərək on minlərlə günahsız insanı qətlə yetirdilər. Soyqırımının ildönümləri 1919-cu və

Bildirilib ki, mart soyqırımına ilk dəfə siyasi-hüquqi qiymət Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən verilib. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il martın 26-da imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərmana əsasən, xalqımız hər il martın 31-ni Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi dərin hüznə qeyd edir. Azərbaycanın tarixi, o cümlədən xalqımı-

za qarşı törədilən soyqırımları ilə bağlı gənc nəslin məlumatlandırılması işində veteranların da yaxından iştirak etdiklərini vurğulayan D.Rzayev veteranlara göstərilən diqqət və qayğının onları daha da ruhlandırdıqlarını deyib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin işlər müdiri Oqtay Şahbazov tədbirdə çıxış edərək xalqımızın başına gətirilən soyqırımı hadisələrindən danışdı, bu qanlı faciələrə əsil hüquqi qiymətin məhz ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən verildiyini diqqətə çatdırıb.

Veteranlarla görüşməkdən məmnunluğunu bildiren Oqtay Şahbazov deyib ki, ulu öndər Heydər Əliyev veteranlara daim diqqət göstərir, onların problemlərinin həllinə qayğı ilə yanaşırdı. Həmin siyasət bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Gənclərimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsində, tarixi həqiqətlərin onlara çatdırılmasında veteranlarımızın rolunu yüksək qiymətləndirən Oqtay Şahbazov bildirib ki, Vətənimizin müdafiəsində misilsiz rəşadətler göstərmiş veteranlara hörmət və ehtiram göstərmək hər birimizin borcudur.

Sonra Respublika Veteranlar Təşkilatının Rəyasət Heyətinin qərarı ilə veteranlara göstərilən diqqət və qayğıya, veteran hərəkətinin gücləndirilməsində xidmətlərinə görə O.Şahbazov "Veteran həmrəyliyi" medalı və "Veteranların qayğıkeşi" diplomu ilə təltif olunub. Tədbirdə, həmçinin ehtiyatda olan polkovnik İsmayıl Ələkbərova da "Veteran həmrəyliyi" medalı təqdim edilib.

AZƏRTAC

AZAL veteranlara pulsuz aviabilet təqdim edəcək

Azərbaycan Hava Yolları" (AZAL) 9 May - Böyük Vətən müharibəsində qələbənin 71-ci ildönümünə həsr olunmuş yeni aksiyaya başlayıb.

AZAL-dan verilən məlumata görə, aksiya çərçivəsində Sovet İttifaqı qəhrəmanları və SSRİ Şöhrət Ordeninin 3 dərəcəsi ilə təltif olunan şəxslər, I, II və III qrup Böyük Vətən müharibəsi əlilləri və iştirakçıları, Böyük Vətən müharibəsində yaralanan, kontuziya alan və həlak olan hərbi qulluqçuların dul arvadları AZAL-ın marşrut şəbəkəsinin istənilən istiqamətinə pulsuz aviabilet əldə edə biləcəklər. Aksiya çərçivəsində pulsuz aviabilet həmçinin onları müşayiət edən bir sərnəşin üçün də nəzərdə tutulub.

Aksiya çərçivəsində aviabiletlərin rəsmiləşdirilməsinə 11 aprel tarixindən başlanılacaq. Gediş tarixi mayın 3-dən 12-dəkdir. Geri dönüş tarixi isə sərnəşinlər istəyindən asılıdır. "İkinci Dünya müharibəsində Qələbənin qazanılmasında Azərbaycan xalqının böyük xidməti var. Biz bu Qələbəni bizə hədiyyə edənlərə böyük hörmətlə yanaşıırıq. Azərbaycanın milli aviadaşıyıcısı üçün veteranlara uçuşlar yerinə yetirdiyimiz istənilən şəhərdə olmaq imkanı yaratmaq böyük şə-

rəfidir"- deyərək, AZAL QSC-nin vitse-prezidenti Eldar Hacıyev bildirib.

Veteranlar aviabiletləri AZAL-ın kassalarında, həmçinin aviaşirkətinin xarici dövlətlərdəki nümayəndəliklərində rəsmiləşdirə bilərlər. Bu aksiya çərçivəsində aviabilet əldə etmək üçün Böyük Vətən müharibəsi veteranları kateqoriyasına mənsub olduğunu təsdiqləyən sənəd təqdim olunmalıdır. Aksiya şərtləri və qaydaları ilə bağlı ətraflı məlumat almaq üçün aşağıdakı telefon nömrələri ilə əlaqə saxlamaq olar:

(+99412) 598-88-80; *8880

E-mail: callcenter@azal.az, mailto:callcenter@azal.az

Şərəfli döyüş yolu keçmiş veteranımız

Şərəfli, ləyaqətli insanlar haqqında söhbət açarkən, ilk növbədə göz önündə Böyük Vətən müharibəsinin iştirakçıları canlanır. O insanlar ki, gözəl gənclik illərini müharibənin oduna, alovuna dəyişiblər. Belələrindən biri də Xankişi Balakışı oğlu Novruzovdur. O 1924-cü ildə Astara rayonunun Səncərədi kəndində anadan olub. 17 yaşında müharibəyə gedərək Qələbə gününədək - Stalingraddan Berlinədək 1-ci Belarusiya ordusunun tərkibində şərəfli döyüş yolu keçib. Xankişi Novruzovun müharibədə göstərdiyi şücaət dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilib.

"1941-1945-ci illər Almanya üzərində qələbə", "Ginsberqin alınmasında qəhrəmanlıqla iştirak", "Qələbənin 20, 30, 40, 50, 60, 65 və 70 illiyi" ilə əlaqədar yubiley medalları, "Za otvaqu Uşakova" medalı, 1947-ci ildə Almaniya marşal Sokolovski tərəfindən fəxri fərman və s. mükafatlara layiq görülmüşdür. 1947-ci ildə ordudan tərxis olunaraq doğma vətəninə qayıdan Xankişi Novruzov bir müddət NKVD-də çalışıb, Astara Peşəkar Yığından mühafizə idarəsində müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 1986-cı ildə təqaüdə çıxmışdır. "Əmək veteranı" medalı ilə təltif edilmişdir.

Gözəl ailə başçısı olan Xankişi Novruzovun 11 övladı, 20 nəvəsi və 33 nəticəsi vardır. 2014-cü ildə ona

dövlətimiz tərəfindən pulsuz olaraq minik avtomobili verilmişdir. O, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin müharibə veteranlarına göstərdiyi qayğı və diqqətdən həmişə razılıq edir, minnətdarlığını bildirir.

92 yaşlı müharibə veteranının ən böyük arzusu Qarabağ torpaqlarının işğaldan azad olduğu günü görməkdir. O, bunu ən böyük qələbə kimi qiymətləndirir. Xankişi Novruzov Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin uğurlu siyasəti nəticəsində işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edəcəyinə inanır. Yaşının çoxluğuna baxmayaraq hələ də gümrah olan Xankişi Novruzov gənclərlə tez-tez görüşür, onların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında var qüvvəsini sərf edir.

**Rafiq Əliyev,
Astara Rayon Veteranlar Təşkilatının sədri**

Bakı Slavyan Universitetində 31 Mart soyqırımı ilə bağlı anim mərasimi keçirilib

Bakı Slavyan Universitetində (BSU) 1918-ci il 31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə bağlı anim mərasimi keçirilib. Tədbir soyqırımı ilə bağlı qısametrajlı filmin nümayişini və başlanğıc, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Bakı Slavyan Universitetinin rektoru, professor Asif Hacıyev azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti nəticəsində xalqımızın ağır məhrumiyyətlərə məruz qaldığını vurğulayıb. Rektor qeyd edib ki, faciə təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, bütün dünyada sivil insanlara qarşı yönəlmiş genosiddir. Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən soyqırımına dövlət səviyyəsində siyasi və hüquqi qiymət verildiyini deyən Asif Hacıyev 31 Mart soyqırımının dünya arenasında lazımi səviyyədə tanınacağına əminliklə bildirib. Tədbirdə çıxış edən Müharibə,

Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının Sosial şöbəsinin rəisi, polkovnik Kamal Əliyev, Gənclərin hərbi vətənpərvərlik şöbəsinin müdiri, polkovnik Adil Haqverdiyev, BSU-nun Azərbaycanşünaslıq tədris və mədəniyyət mərkəzinin dosenti Sadir Məmmədov və BSU-nun magistrantı Səməndər Həsənov qırğınların heç vaxt Azərbaycan xalqının yaddaşından silinməyəcəyini qeyd ediblər. Çıxışçıları bildiriblər ki, bu faciə barədə məlumatları həm dünya dövlətlərinə, xalqlarına, həm də Azərbaycan gənclərinə çatdırmaq hər bir azərbaycanlının borcudur.

BSU mətbuat xidməti

Milli təhlükəsizlik siyasi elmin əhəmiyyətli kateqoriyalarındandır. O, sosial təsisatların vəziyyətini, şəxsiyyətin və cəmiyyətin mövcudluğu və inkişafının səmərəli şəraitini qoruyub saxlamaq məqsədi ilə həmin təsisatların təsirli fəaliyyətini səciyyələndirir.

Milli mənafə və milli təhlükəsizlik dünya siyasətinin başlıca məzmunu təşkil edir. Heç də təsadüfi deyil ki, tədqiqatçılar milli təhlükəsizlik problemini milli mənafə baxımından öyrənməyi təklif edirlər. Milli təhlükəsizlik probleminin məzmununda bu və ya digər ölkənin mühim həyatı mənafe və bunlarla şərtlənən dövlət siyasəti öz əksini tapır. Elə buna görə də, müasir dövrdə bütün dünyada, eləcə də müstəqillik əldə edən Azərbaycanda dövlət özünün geosiyasi statusunu və fəaliyyət istiqamətlərini, milli inkişaf və təhlükəsizlik məsələlərini, milli maraqlarını və mənafeyini, həmçinin milli təhlükəsizlik konsepsiyasını reallaşdırmağa cəhd edir. Bu baxımdan Cəlil Xəlilovun milli təhlükəsizlik probleminə aid tədqiqat işi xüsusi maraq doğurur və aktualıq kəsb edir. İki bölmədən və doqquz fəsildən ibarət olan kitabda milli təhlükəsizlik problemi ilə bağlı ən əhəmiyyətli məsələlər araşdırılır, müqayisəli təhlillərə cəhd edilir, ümumiləşdirmələr aparılır. Kitabın birinci bölməsinin ilk fəslində milli təhlükəsizliyin obyekt, subyekt və predmeti açıqlanır. Bununla bağlı təhlükə anlayışının mənşə etibarı ilə təbii, texnologiya və sosial mənbələri aydınlaşdırılır, ehtimal olunma dərəcəsinə görə real və potensial təhlükələr fərqləndirilir.

Eləcə də "təhlükəsizlik", "milli təhlükəsizlik", "dövlət təhlükəsizliyi", "şəxsiyyətin və cəmiyyətin təhlükəsizliyi", "ictimai təhlükəsizlik" kimi çox vacib məqamlar məntiqi ardıcılıqla açıqlanır. Bununla yanaşı təhlükəsizlik səviyyələrinə də aydınlıq gətirilir.

İşdə diqqəti cəlb edən maraqlı cəhətlərdən biri milli təhlükəsizlik sisteminin başlıca meyarlarının və tərkib elementlərinin araşdırılmasıdır, bununla yanaşı milli təhlükəsizliyin kateqoriyalar sistemi də müəllifin diqqətindən yayınmır. Müəllif düzgün olaraq qeyd edir ki, milli təhlükəsizlik nəzəriyyəsinin kateqoriyalar sistemi məhz "politologiya" və "hüquqşünaslıq" elmlərinin kateqoriyaları sayəsində formalaşaraq inkişaf etmişdir.

Birinci bölmənin ikinci fəslində çox əhəmiyyətli məsələ - Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik siyasətinin formalaşması və inkişaf xüsusiyyətləri təhlil olunur. Bununla bağlı Azərbaycanın milli təhlükəsizliyinə təhdidlər, milli təhlükəsizliyin təmin olunması vəsiyələri və digər vacib məsələlər izah olunur. Eləcə də Azərbaycan milli təhlükəsizlik siyasətinin formalaşması və inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Müəllif milli təhlükəsizliyin təmin olunması zərurətini şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin obyektiv tələbatı kimi şərh edir və əsaslandırır. İşdə düzgün və məqsədyönlü olaraq, siyasi elmdə milli

Milli təhlükəsizlik strategiyası

təhlükəsizliyə elmi yanaşmalara münasibət bildirilir. Eləcə də milli mənafə və milli təhlükəsizliklə bağlı Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetləri, dəyərli məqamları aydın nəzərə çatdırılır. Kitabda milli təhlükəsizliklə bağlı iqtisadi xarakterli məqamlar da diqqətdən yayınmır. Azərbaycanın daxili və xarici siyasətində neft amilinin əhəmiyyətinin araşdırılması məhz bu baxımdan dəyərləndirilə bilər. "Əsrin müqaviləsi" - nin nəzərə çatdırılması önəmli mahiyyət

daşıyır - Milli mənafeyin reallaşması baxımından digər ölkələrlə əməkdaşlığın əhəmiyyəti də konkret müzakirə və mühakimələrlə əsaslandırılır və müəllifin bu istiqamətdə özünəməxsus mühakimələri maraq doğurur.

Bu bölmənin üçüncü fəslində zəruri bir məsələ, başqa sözlə Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin hüquqi əsasları və mexanizmləri araşdırılır və ümumiləşdirilir. Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin hüquqi zəmini xüsusi diqqət yetirilir. Bu baxımdan "Azərbaycan Respublikasının hərbi təhlükəsizliyi" və "Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi" məsələsinə münasibət diqqəti cəlb edir. Müəllif düzgün və haqlı olaraq bu təhlükəsizlik növlərinin dövlət üçün əhəmiyyətini əhatəli və məqsədyönlü vurğulayır. Eləcə də növləri haqqında aktların daha da inkişaf etdirilməsi nəzərə çatdırılır.

Bu fəsildə tədqiq olunması zəruri sayılan digər məsələlər də tədqiqat obyektinə kimi seçilmişdir. Bu mənada milli təhlükəsizliyin reallaşması mexanizmləri, milli təhlükəsizliyə təminatın xüsusiyyətləri və milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin fəaliyyət rejimləri bu qəbildəndir. Bu məsələlərin anlayışları açıqlanır. Elmi ədəbiyyatda həmin anlayışlara yanaşmalar müxtəlif aspektlərdə mövcud olduğu üçün müəllif düzgün olaraq bu aspektlərə öz münasibətini bildirir. Eləcə də ən əvvəl, milli təhlükəsizliyin reallaşması məzmunu müəyyənləşdirilir və məntiqi ardıcılıqla milli təhlükəsizlik fenomenini təmin edən başlıca xüsusiyyətlər və bu təhlükəsizliyi reallaşdıran müxtəlif fəaliyyət rejimləri araşdırılır. Diqqət çəkən maraqlı və vacib məqam ondan ibarətdir ki, bün

tün bu məsələlər Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi kontekstində təhlil edilir.

Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin obyektiv qanunauyğunluğunu əsaslandırmaq zəminində milli təhlükəsizlik sistemi və milli təhlükəsizlik sisteminin müqayisəli təhlilinə cəhd edilir. Bu bölmənin dördüncü fəslində milli təhlükəsizliyin fəaliyyət sferaları aydınlaşdırılır. Bununla bağlı ilk öncə, milli təhlükəsizliyin strukturu açıqlanır və düzgün olaraq bu kontekstdə milli təhlükəsizliyin digər sferaları araşdırılır. Fəaliyyət subyektlərindən asılı olaraq təhlükəsizliyin strukturunu təşkil edən sosial qrupun, korporasiyanın, etnosun, ölkənin, cəmiyyətin bəşəriyyətin təhlükəsizliyi və digər təhlükəsizlik növləri fərqləndirilir.

Kitabda hərbi təhlükəsizlik, iqtisadi təhlükəsizlik, sərhəd təhlükəsizliyi, informasiya təhlükəsizliyi, milli təhlükəsizliyə təhdid kimi terrorizm və digər təhlükəsizlik növlərinə xüsusi diqqət yetirilir, geniş və əhatəli araşdırılır. Hərbi təhlükəsizliklə bağlı yürüdülməli mülahizələrdə müdafiə təhlükəsizliyinin göstəricili sistemində iki məqam fərqləndirilir: Azərbaycan Respublikasının hərbi təhlükəsizliyinə, hərbi təhlükəsizliyin təmin edilməsinin məqsədlərinə aid olanlar və onun hərbi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı başlıca vəzifələr nəzərə çatdırılır, həmçinin bu istiqamətdə dövlətin hərbi funksiyalarının əhəmiyyəti vurğulanır, ümumiyyətlə hərbi təhlükəsizliyin əsas funksiyaları ardıcılıqla və tələb olunan səviyyədə araşdırılır, hərbi təhlükəsizlik prinsipləri də diqqətdən yayınmır. İşdə ölkəmizin hərbi doktrinası da izah olunur.

Kitabda Azərbaycan milli təhlükəsizliyinin tərkib hissəsi olan iqtisadi təhlükəsizliyə təhdidlər və onun meyarları, daxili təhdidlərə aid olanlar, xarici təhdidlər və b. açıqlanır. Sərhəd təhlükəsizliyi ilə bağlı mülahizələrində müxtəlif milli təhlükəsizliyin ən əhəmiyyətli və spesifik növü olan dövlətin sərhəd təhlükəsizliyi məsələsinə mühüm diqqət yetirir, Azərbaycan Respublikasının sərhəd təhlükəsizliyinə təhdidi artıran amilləri nəzərə çatdırır. Tədqiqat işində indiki dövr üçün xüsusi aktualıq kəsb edən informasiya təhlükəsizliyi və etnik təhlükəsizlik məsələləri də əhatəli, məntiqi ardıcılıqla təhlil olunur. Bunlarla bağlı ilk öncə, informasiya kommunikasiyası vasitələrinin inkişafına dair elmi ədəbiyyatda əksini tapan mərhələlərə münasibətini bildirir, bu məsələlərin mahiyyətini diqqətə çatdırır. Etnik təhlükəsizlik problemi də xüsusi dəyərləndirilən məqamlardandır. Etno-mədəni sahədə təhdidlər doğuran proseslərə ardıcılıqla və qənaətbəxş səviyyədə aydınlıq gətirilir. Bu baxımdan demografik proseslərə, miqrasiya proseslərinə və sosial-iqtisadi proseslərə diqqət yetirilir, təhlükəsizlik konteks-

tində bu proseslərin mahiyyəti və fərqləndirici cəhətləri nəzərə çatdırılır. Etno-mədəni təhlükəsizlik proseslər də məqsədyönlü araşdırılır. Milli təhlükəsizliyə təhdid kimi terrorizmə də münasibət bildirilir və terrorizm siyasi problemlərin həllinin uzadılmasına cavab reaksiyası kimi nəzərə çatdırılır. Birinci bölmənin sonuncu fəslində Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik sisteminin inkişaf prioritetləri tədqiq olunur. Bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyasının mahiyyəti və istiqamətləri açıqlanır və bu konsepsiya proqram sənədi kimi əsaslandırılır, əhəmiyyəti göstərilir, eləcə də Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən ən əhəmiyyətli məsələlər nəzərə çatdırılır. Bu fəsildə Azərbaycan Respublikasının milli maraqları və mənafələrinin prioritet istiqamətləri ardıcılıqla və məqsədyönlü aydınlaşdırılır. Tədqiqat işinin ən əhəmiyyətli məqamlarından biri ondan ibarətdir ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və Azərbaycan torpaqlarının işğalı Azərbaycanın təhlükəsizliyinə başlıca təhdid kimi nəzərdən keçirilir.

Dörd fəsildən ibarət olan ikinci bölmədə dövlətlərin milli təhlükəsizlik siyasəti və milli təhlükəsizlik strategiyası araşdırılır. Burada ilk öncə, aparıcı ölkələrin milli təhlükəsizlik siyasəti izah edilir. Bununla bağlı ABŞ-in, Fransa'nın, Almaniyanın, Çinin, Rusiya Federasiyasının və digər dövlətlərin milli təhlükəsizlik siyasəti və konsepsiyalarının mahiyyəti və məqsədləri açıqlanır. Müəllif yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz və qeyd etmədiyimiz bir sıra dövlətlərin milli təhlükəsizlik siyasəti, konsepsiyası və strategiyalarının müqayisəli təhlilinə cəhd edir və bu sahədə oxucuda dolğun təsəvvür yaratmağa səy göstərir.

İkinci bölmənin ikinci fəslində müasir beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində milli təhlükəsizlik problemlərinin müqayisəsinə diqqət yetirir. Bu problemlə bağlı olan ən əhəmiyyətli nəzəriyyə və konsepsiyaların mahiyyəti, fərqləndirici xüsusiyyətləri açıqlanır, dünyamın ən görkəmli tədqiqatçıların fikirləri açıqlanır.

İkinci bölmənin sonrakı fəslələrində müasir dövrdə Avropa təhlükəsizlik strategiyasının əsasları və kollektiv təhlükəsizlik sisteminin mahiyyəti, məzmunu və xüsusiyyətləri tədqiq olunur, dünya siyasətinin müasir inkişaf meyilləri və vəzifələri aydınlaşdırılır.

Kitabda tədqiqat işi ilə bağlı son dövrlərə aid ədəbiyyatdan səmərəli və məqsədyönlü istifadə edilmişdir. Dərslik yüksək elmi səviyyədə yazılmışdır. O, Hərbi təhsil ocaqlarında, eləcə də digər təhsil müəssisələrində hərbi hazırlıqla bağlı tədris edilən fənlərdə istifadə oluna bilər, həmçinin ali məktəblərdə politologiya ixtisası üzrə müəllim və tələbələr üçün faydalı vəsaitdir.

**Dadaş Rzayev,
Azərbaycan Respublikası
Müharibə, Əmək və Silahlı
Qüvvələr Veteranları
Təşkilatının sədri**

31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı günü

Martın 31-i Azərbaycan tarixində unudulmaz, faciəvi bir gündür. Günlər var ki, sevincinin böyüklüyü ilə, günlər də var ki, fəlakət və qüssəsinin əzəməti ilə unudulmaz...

Mart Soyqırımı və ya Mart Hadisələri - 1918-ci ilin 30 mart və 3 aprel tarixləri arasında Bakı şəhərində və Bakı quberniyasının müxtəlif bölgələrində, eləcə də Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Lənkəran, Hacıqabul, Salyan, Zəngəzur, Qarabağ, Naxçıvan və digər ərazilərdə Bakı Soveti və daşnak erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğın...

Rəsmi mənbələrə əsasən soyqırımın nəticəsində ancaq Bakı şəhərində 12 minə yaxın azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, on minlərlə insan itkin düşmüşdür. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci il tarixli Sərəncamı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi qeyd olunur.

Bakıda 30 mart axşam saat 17.00-dan ilk Ateş səsleri eşidildi, evlər planlaşdırılmış şəkildə davam edən qırğın zamanı erməni silahlıları bolşeviklərin köməyi ilə azərbaycanlıları yaşadıkları məhəllələrə qəflətən basqınlar etmiş, əhalini uşaqlardan böyüyədək qətlə yetirmişdir. Həmin dəhşətli günlərin şahidi olmuş Kulner fəmilialı bir alman, 1925-ci ildə Bakı hadisələri barədə bunları yazmışdır: "Ermənilər müsəlman (azərbaycanlı) məhəllələrinə soxularaq hər kəsi öldürür, qılıncla parçalayır, süngü ilə dəlmə-deşik edirdilər. Qırğından bir neçə gün sonra bir çuxurdan çıxarılan 87 azərbaycanlı cəsinin qulaqları, burunları kəsilmiş, qarınları yırtılmış, cinsiyyət orqanları doğranmışdır. Ermənilər uşaqlara acımadıqları kimi, yaşlılara da rəhm etməmişdilər." Gənc qadınların diri-diri divara mızlanması, ermənilərin hücumundan sığınmağa çalışan iki min nəfərin yerləşdiyi şəhər xəstəxanasının yandırıldığı da bu dəhşətli faktlar sırasında.

İrəvan quberniyası, Şərur-Dərələyəz, Sürməli, Qars və digər ərazilərdə azərbaycanlıların qırğınının fəal iştirakçılarından biri olmuş erməni zabiti Ovanes Apresyanın xatirələri əsasında amerikalı aqronom Leonard Rams-

den Hartvill "İnsanlar belə imişlər" adlı kitab yazmışdır. Ovanes Apresyan kitabın müəllifi ilə söhbəti zamanı ermənilərin, ingilislərin və rusların yardımı ilə öz məqsədlərinə çatdıqlarını qeyd edərək, təkcə Bakıda Mart qırğını zamanı 25 min azərbaycanlının qətlə yetirildiyini bildirmişdir.

Bu hadisələrin dəhşətini Fövqəladə İstintaq Komissiyasının materiallarından bəzi çıxarıqları nəzərinizə təqdim edirəm:

1918-ci ilin mart-aprel aylarında Şamaxıda 8 minə qədər dinc sakin qətlə yetirilmişdir. Şamaxı Cümə məscidi də daxil olmaqla əksər mədəniyyət abidələri yandırılmış və uçurulmuşdur.

Cavanşir qəzasının 28 kəndi, Cəbrayıl qəzasının 17 kəndi tamamilə yandırılmışdır. 1918-ci il aprel 29-da Gümrü yaxınlığında əsasən qadınlardan, uşaqlardan və yaşlılardan ibarət 3 min nəfərlik azərbaycanlı köçü pusquya salınaraq son nəfərinədək məhv edilmişdir.

Erməni silahlı dəstələri Zəngəzur qəzasında 115 azərbaycanlı kəndini məhv etmiş, 3257 kişi, 2276 qadın və 2196 uşağı öldürmüşdülər. Bütövlükdə bu qəza üzrə 10068 azərbaycanlı öldürülmüş və ya şikəst edilmiş, 50000 azərbaycanlı qaçqın düşmüşdür.

İrəvan quberniyasının 199 kəndində yaşayan 135 min azərbaycanlı məhv edilmiş, kəndlər isə yerlə yeksan edilmişdir. Erməni silahlı dəstələri daha sonra Qarabağa yürüş etmiş,

1918-1920-ci illər arasında Qarabağın dağlıq hissəsində 150

kənd dağıdılmış, əhalisi məhv edilmişdir. 1917-ci il oktyabr devrimi və hakimiyyətə kommunistlərin gəlməsi zamanı yaranmış vəziyyətdən istifadə edən erməni millətçiləri və onların cəmləşdiyi "Daşnaksütyun" partiyası Bakıda və digər yerlərdə azərbaycanlılara qarşı mitinqlər keçirməyə başladılar.

1918-ci il mart ayının 30-da erməni kilsəsi yanında toplaşan daşnak dəstəsi müsəlmanlara ilk atəş açdı. 31 mart səhər tezdən bolşevik-daşnak dəstələri azərbaycanlıları yaşayan "Kərpicxana", "Məmmədli" və başqa məhəllələrə hücum etdilər. Həmin məhəllələr havadan təyyarələr, dənizdən isə hərbi gəmilər bombalamağa başladılar. Ermənilər rusları inandırmışdılar ki, guya içəri şəhərdə azərbaycanlılar rusları qırıb-ırlar. Matroslar bunun yalan olduğunu biləndən sonra atəşi dayandırsalar da artıq gec idi, əlavə bürünmüş məhəllələrdə ölənlərin sayı-hesabı yox idi. Erməni millətçi faşistləri heç kimə rəhm etmirdilər, qarşılarına çıxan hər kəsi türk deyər dərhal qətlə yetirirdilər.

Beləliklə, 1918-ci ildə Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər öz istədiklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd göstərmişlər. Bakı kommunası 1918-ci ilin martında cinayətkar planı həyata keçirməyə başlayır. Təxminən 7 min erməni

qadının meyiti tapılmışdır. N.Nərimanov Erməni vəhşilərinin törətdikləri qətləmlər haqqında belə bəhs edir: "Bolşevik olan bir müsəlmana belə aman verilmədi. Müsəlmanlara hər cür cinayəti etdilər. Nəinki kişilər, hətta hamilə qadınlar da daşnaqlardan canlarını qurtara bilmədilər".

Milli sülhə və birliyə qarşı "sıfı mübarizə" və "sinfilik" mövqeyindən çıxış edən S.Şaumyan başda olmaqla Bakı bolşevikləri "Bakı Sovetinin Zaqafqaziyada vətəndaş müharibəsinin başlıca mərkəzinə və istehkamına" çevirmək yolunu seçdilər. Onlar daşnaqlarla birlikdə "antisovet qiyamına", "əksinqilaba" qarşı mübarizə adı altında 1918-ci il mart ayının axırlarında (30-31-də) milli qırğın təşkil etdilər. Bu müsəlmanlara qarşı, xüsusilə azərbaycanlılara qarşı milli soyqırımı, Azərbaycanın milli istiqlalına xəyanətkar sui-qəsd idi. Həmin soyqırımı zamanı 12 mindən çox (bəzi sənədlərdə 15 min) günahsız azərbaycanlı qanına qəltan edildi. Bu soyqırımında daşnaq silahlı dəstələri, habelə A.Mikoyanın başçılıq etdiyi "Qızıl Qvardiya" dəstələri xüsusilə fərqlənmişdilər.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yaradılmış istintaq komissiyasının hesabatında bu hadisələr zamanı ölənlərin sayının 20 mindən çox olduğu bildirilir.

Mart soyqırımı zamanı təkcə Bakıda 12 mindən çox adam qətlə ye-

minən 1700 nəfərə enmişdi.

Ermənilərin 1918-ci il mart və aprel aylarında Şamaxı və ona qonşu kəndlərdə törətdikləri qətləmləri isbat edən çoxlu sayda arxiv materialı var. Bu materiallar arasında 22 noyabr 1918-ci ildə Təcili Araşdırma komissiyasının başçısı A.Xasməmmədovun Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi başçısına Şamaxı şəhəri və ona qonşu kəndlərin dağıdılması və müsəlman əhali üzərində ermənilərin işgəncələri və cinayətləri haqqında məlumatını, həmin komissiyanın üzvü A.Novatskinin bu məsələylə bağlı komissiya başçısına verdiyi məlumatı, bu işlərdə cinayətkar şəxslərlə bağlı məhkəmə işinin başlatılması haqqında Təcili Araşdırma komissiyasının 12 iyul 1919-cu il tarixli qərarı-

nı göstərmək olar.

Şamaxı şəhəri və ona qonşu olan kəndlərdə ermənilər tərəfindən törədilən soyqırım hadisələri haqqında 7 cild, 925 səhifədən ibarət araşdırma materiallarında toplanmış məlumatlar ermənilərin cinayət və qətləmlər etdiklərini bir daha göstərir. Onu da qeyd edək ki, adını qeyd etdiyimiz Araşdırma Komissiyası tərəfindən hazırlanan sənədə görə hələ yanvar ayında Bakı Soveti tərəfindən 15 maşın, mart ayının ortalarında isə 60 maşın dolusu silah və 2000 erməni əsgəri Şamaxıya göndərilmişdi.

Quba qəzasında da hadisələr eyni istiqamətdə cərəyan edirdi. Aprel ayında Quba qəzasına göndərilən daşnak dəstələrinin komandiri Hamazasp bildirmişdi: "Mən erməni xalqının qəhrəmanı və onun müdafiəçisiyəm... Mənə Xəzər dənizindən Şahdağadək olan ərazidə bütün müsəlmanları məhv etmək əmri verilmişdir" Onun başçılıq etdiyi daşnak dəstələri Quba qəzasında 122 kəndi yandırdılar. Yerli sakinlər isə min bir əzablarla qətlə yetirildilər. Ermənilər adamların gözlerini çıxaraq "gözmuncuğu" düzəltdilər. Erməni millətçiləri tərəfindən törədilən bu soyqırım zamanı 30 minə yaxın adam öldürüldü.

Ermənilər bütün Azərbaycanı işğal etməyə cəhd göstərirdi-

lər. Onlar bu dəfə Qarabağda yaşayan ermənilərlə birləşib Gəncəyə hücum hazırlayırdılar. Lakin 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinin başlanması işğalçıların bütün planlarını pozdu.

Mart hadisələri əslində bolşeviklərin daşnaqlarla birlikdə həyata keçirdikləri milli qırğın idi. Bu qırğının əsas təşkilatçısı olan S.Şaumyan özü də 1918-ci il aprel 13-də RSFSR XKS-ə yazdığı məktubunda etiraf etmişdi: "Biz süvari dəstəmizə birinci silahlı hücum cəhdindən bəhanə kimi istifadə etdik və bütün cəbhə boyu hücum keçdik... Bizim altı min nəfərə yaxın silahlı qüvvələrimiz var idi... "Daşnaksütyunun" da 3-4 min nəfərlik milli

hissələri var idi ki, bunlar da bizim ixtiyarımızda idi. Milli hissələrin inkişafı vətəndaş müharibəsinə qismən milli qırğın xarakteri vermişdi, lakin buna yol verməmək mümkün deyildir. Biz bilərəkdən buna yol verdik".

1918-ci ilin mart-aprel aylarında Bakı, Şamaxı, Quba, Lənkəran və digər ərazilərdə erməni faşistləri 50 min azərbaycanlıyı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşlar. Həmin hadisə Azərbaycan xalqının tarixinə qara həflərlə yazılmışdır.

Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, bu kütləvi soyqırım hadisələri demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində həyata keçirilmişdir. Ona da rəhbərlik edən yeni erməni silahlı birləşmələrinə şəxsən S.Şaumyan əmr verir və digərləri onun əmri ilə həyata keçirirdilər.

Ona görə də bizim hər birimiz Azərbaycan xalqının başına gələn bu soyqırım hadisələrini bütün dünya xalqlarına, dövlətlərinə çatdırmağa borcluyuq və tariximizdən ibrət dersi götürməliyik. Nəticə çıxarmalıyıq, gənc nəsle öyrətməliyik.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Adil Haqverdiyev,
e/o polkovnik
Respublika Veteranlar Təşkilatının Gənclərin hərbi və tənəpərlik tərbiyəsi şöbəsinin müdiri

Azərbaycanın ilk ordu generalı

Əvvəli ötən sayımızda

...7 noyabr 1918-ci il. Həmin gün Nazirlər Şurasının qərarı ilə "Azərbaycan Respublikasında hərbi nazirlik yaradılması" qərara alınmış, "hərbi nazir vəzifəsi Nazirlər Şurasının sədri F.Xoyskiyə həvalə olunmuş, onun müavini isə general Səməd bəy Mehmandarov təyin edilmişdir." Eyni gündə "Azərbaycan" qəzeti hərbi nazirin müavini S.Mehmandarovun qeyd edilən təyinatla əlaqədar hərbi dəftərxana üzrə əmrinin mətnini dərc etmişdir:

"Nazirlər Şurasının qərarı ilə mən hərbi nazirin müavini təyin edilmişəm. Mən öz vəzifə borcumun yerinə yetirilməsinə başlayaraq görməli olduğum nəhəng işin bütün ciddiliyini, mürəkkəbliyini və çətinliyini gizlətmədən, hərbi nazirliyin bütün rütbəli şəxslərinin işə birgə, dostcasına və vicdanlı münasibəti ilə onun öhdəsindən gəlməyin tamamilə mümkün olduğunu bildirirəm. Döyüşə qadir ordu yaradılması işinin uğuru bütünlüklə bu işin düzgün qoyuluşundan asılıdır. Hamı birgə, yoldaşcasına işləməyə çağırmaqla, mən bütün səviyyələrdəki rəislərdən qoşunun təlim-təربiyəsi, öyrədilməsi və möhkəm nizam-intizam yaradılması işinə tam ciddi diqqət yetirmələrini, xidməti işə, qayda-qanuna, vəzifə borcuna məhəbbətlə yanaşmalarını, tabeliyində olanlara qayğıkeş münasibət göstərmələrini istədim".

Bu elə bir dövr idi ki, Qafqaz İslam ordusunun getməsi ilə kifayət qədər hərbi qüvvəsi olmayan, özünümüdafiə imkanından faktiki surətdə məhrum edilmiş Azərbaycan daxildə bolşeviklər və daşnaklarla, xaricdə Rusiya və Ermənistanla üz-üzə dayanmışdı. Bu təhlükələrdən əlavə onu Çar Rusiyasını xilas etməyə çalışan general Denikinin Köüllü Ordusu, Bakıya tərəf irəliləmək fikrini gizlətməyən Biçeraxovun qüvvələri və başqa təhlükələr də təhdid edirdi.

Arxiv sənədləri belə bir mürəkkəb və gərgin vəziyyətdə faktiki olaraq hərbi quruma rəhbərlik edən şəxsin hansı tədbirləri gördüyünü və hansı məsələlərə xüsusi diqqət yetirdiyini tam "aydınlığı ilə göstərir. Yəqin ki, Səməd bəyin Azərbaycan dövlətçiliyinə sonsuz sədaqətlə xidmət etdiyini sübuta yetirmək üçün bu gün həmin arxiv sənədlərindən daha etibarlı bir mənbə tapmaq çətindir.

Hərbi nazirlikdən 21 aprel 1919-cu ildə Gəncə şəhərindən şəxsən Nazirlər Kabinetinin sədri N.Yusifbəyliyə (Nəsim bəy eyni zamanda daxili işlər naziri idi) çatdırılmalı olan 1663 sayılı məxfi raport göndərilir: "Bu il aprelin 15-dəki 1631 sayılı raportla mən bolşeviklər tərəfindən orduda təbliğata başlamağa hazırlıq barədə məlumat vermişdim. Bakıda öz işini başa çatdıran həmkarlar ittifaqları qurultayı belə bir bəyannamə qəbul etmişdir: "İttifaqın məqsədi Zaqafqaziya hüduunda sovet hakimiyyəti qurulmasının həyata keçirilməsi üçün hərtərəfli siyasi cəhd göstərməkdən ibarət olmalıdır." Bu bəyannamə yerli bolşeviklərin Azərbaycanın müstəqilliyini məhv edib, onu Sovet Rusiyası ilə birləşdirmək cəhdləri ilə artıq şübhə doğurmur. Bəyannaməyə nəzərə alınaraq Hökumətin fəaliyyətinin əsasında Azərbaycanın müstəqilliyinin müdafiəsi durmalıdır və mən şübhə etmirəm ki, bolşeviklərin dağıdıcı cəhdlərinə qarşı zəruri tədbirlər görülməlidir. Mən Bakı qarnizonunun qoşunlarına bolşeviklərin təsir göstərəcəklərindən ehtiyat edirəm, çünki Bakı hazırda Zaqafqaziya bolşeviklərinin fəaliyyət mərkəzidir. Buna görə, xahiş edirəm Bakı xəfiyyə böl-

məsi qarnizon qoşunlarında zərərli təbliğata yol verilməməsi üçün öz nəzarətini gücləndirsin və bu sahədə rəhbər şəxslərə hərtərəfli köməklik göstərsin.

Mənim tərəfimdən həmçinin qoşunlarda daxili nizam-intizama nəzarəti gücləndirmək tələb edilmişdir. Bu barədə ona görə xahiş edirəm ki, hərbi nazirlik Bakıda kəşfiyyat işini təşkil etmək və həyata keçirmək üçün kifayət qədər hazırlıqlı, yerli şəraitə bələd olan agentlərə malik deyil.

Ümid edirəm ki, ordunu və bununla da Azərbaycanın müstəqilliyini saxlamaq uğrunda ümumi mübarizədə Hərbi nazirlik Daxili İşlər nazirliyindən ancaq Bakıda de-

yil, respublika ərazisinin hər yerində, hərtərəfli dostluq köməyi göstərəcəkdir. Bunun üçün mən Zati Alilərinizdən general-qubernatorlara və qubernatorlara müvafiq əmrlə bildirməyinizi xahiş edərdim. Tam artilleriya generalı Mehmandarov, Baş qərargah rəisi general-leytenant Sulkeviç". (ARDA, f.894, s.7, iş.5, v.50).

Hökumətin gördüyü tədbirlərə baxmayaraq, bolşeviklər hər vasitə ilə öz işlərini davam etdirməyə, orduda anarxiya yaratmaqla, onun hakimiyyəti müdafiə etmək əzmini sarsıtmağa və öz tərəflərinə çəkməyə çalışırdılar. Bunu 11 may 1919-cu ildə Tam Artilleriya generalı Baş Qərargah rəisi S.Mehmandarovun daxili işlər naziri N.Yusifbəyliyə məruzəsi də aydın sübuta yetirir: "Mənim tərəfimdən belə bir məlumat alınmışdır ki, Bakıda müsəlmanlardan ibarət olan xeyli bolşevik təmayüllü şəxs hər vasitə ilə kazarmalara daxil olmağa, təbliğatla ordunun əsaslarını sarsıtmağa və bolşevik idayələrini aşılamağa can atırlar." (ARDA, f.894, s. 10, iş.96, v.30).

Yenə də arxiv materiallarına istinadən demək olar ki, müstəqil Azərbaycan hökumətinin həyata keçirdiyi ardıcıl tədbirlər nəticəsində artıq 1919-cu ilin ikinci yarısına doğru yeni hakimiyyət respublikasının bütün ərazisində möhkəmlənmiş, mərkəzlə yanaşı yerlərdə də idarəetmə orqanlarının tam formalaşdırılmasına başlanmışdı. Ancaq bu proseslərin getməsində qətiyyətlə maraqlı olmayan, əksinə həm daxili, həm də xarici təsirlərin istifadəsi ilə himn manevrini göstərməyə cəhd edən qüvvələr də fəallaşmışdılar. Necə deyirlər, məsələ hər iki tərəf üçün tam aydın idi: artıq dünyanın aparıcı xarici dövlətləri tərəfindən tanınmaq ərəfəsində olan müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyətinin sonrakı inkişafının qarşısına sədd çəkilməsinə, onu öz yolundan sapdırmaq mümkün olmayacaqdı. Buna görə də, düşmən qüvvələr də hədsiz quduzlaşmış, görünməmiş fəallıqla öz qara niyyətlərini reallaşdırmağa

girişmişdilər. Onlar indi daha ciddi-cəhdlə əhali tiarında, xüsusilə hərbi hissələrdə təbliğat aparmağa, fəhlə-kəndli hökuməti qurmaq vədləri ilə özlərinə yeni tərəfdarlar toplamağa çalışırdılar.

Bunun qarşısının alınması üçün nazir Mehmandarov və Baş qərargah rəisi general-mayor Səlimovun imzası ilə 2-ci piyada diviziyasının rəisi Azərbaycan Respublikasının hərbi nazirinin 18 noyabr 1919-cu il tarixli 399 sayılı tam məxfi əmri göndərilir: "Alınmış məlumatlara görə, son vaxtlar, əsgərlər arasında, xüsusilə onların gətirdiyi fəhlə klublarına bolşevik təbliğatı xeyli güclənmişdir. Hissələrdə bolşevik təbliğatının yayılmasının bütün məsuliyyətini yüksək vəzifəli rəislərin, xüsusilə komandirlərin üzərinə qoyaraq bu təbliğatın qarşısının alınması üçün aşağıdakı tədbirlərin görülməsini əmr edirəm: 1. Adamlara bu təbliğatın bütün fəlakəti izah edilsin. 2.Bütün bolşevik təbliğatçıların Azərbaycanın qatı düşmənləri oldular izah edilsin. 3.Bütün kazarmalara güclü nəzarət edilsin və bolşevik təbliğatı aparan şəxslər dərhal həbs olunsunlar. 4.Kazarmaların yerləşdiyi ərazilərdə heç bir kənar şəxsin oraya girə bilməməsi üçün etibarlı növbətçilər olsunlar. 5.Hissələrin bütün rütbəli şəxslərinə elan olunsun ki, bolşevizmə uyan şəxslər şəhərdən kənarlaşdırılacaq və qanunla ciddi cəzalandırılacaqlar".

Bu əmr əsasında elə həmin gün 2-ci piyada diviziyası komandirinin və podpolkovnik Zeynalovun imzası ilə 5-ci piyada Bakı alayının komandirinə belə bir əmr göndərilmişdi: "Hərbi nazirə məlumat çatmışdır ki, əsgərlərin bir çoxu fəhlə klublarına və digər yerlərə gedir və burada siyasi və hökumət əleyhinə bolşevik təbliğatının təsiri altına düşürlər. Belə halı siyasətdən və partiyalılıqdan kənarda dayanmalı olan orduda yolverilməz sayaraq, Zati Aliləri fəhlə klublarına və digər partiya dəməklərinə getməyi tamamilə qadağan etmək, Bakı şəhər sakini olan əsgərlərə xüsusi diqqət yetirmək əmri vermişdir. Bu əmrin yerinə yetirilməsində günahkar olan əsgərlər məhkəmə qarşısında ciddi məsuliyyət daşımaqla yanaşı, aşkar edilən kimi uzaq məsafələrə göndəriləcəklər. Rəis şəxslər təbəçiliklərində olanlara daimi ciddi nəzarət etsinlər. Axsam yoxlamalarından sonra rota və komandalarda növbətçilər əsgərlərin hamısının yerində olmalarına nəzarət etməli, alay üzrə növbətçilər və onların köməkçiləri isə tez-tez rota və komandaları gəzib şəxsi heyətin sayını yoxlamalıdır. Xəbərdarlıq edirəm, mənim tələblərimi yerinə yetirməyənlər vəzifədən kənarlaşdırılacaq və əmri yerinə yetirmədiyinə görə məsuliyyətə cəlb olunacaqdır. Diviziyanın müvəqqəti komandiri, qərargah rəisi podpolkovnik Zeynalov".

Cümhuriyyət tarixinin ən unudulmaz hadisələrindən biri olan Lənkəran qəzasının müxtəlif antiəzərbaycan qüvvələrindən təmizlənmək, idarəçiliyin Azərbaycan hökumətinə təbə etdirilməsində Səməd bəyin müstəsna xidmətləri vardır. Dünyaya göz açdığı bu dilbər diyarın özünü "Muğan respublikası" adlandıran xəyanətkar qüvvələrin və onlara bu işdə havadarlıq edənlərin fəaliyyəti nəticəsində 1919-cu ilin iyun ayına qədər müstəqil respublikanın hüduqlarından kənarda qalması onu, Azərbaycanın bütövlüyü yolunda xidmət göstərməyi ən müqəddəs vəzifə borcu sayan Səməd bəyi ciddi narahat edirdi. O, Lənkəranı bolşeviklərin də daxil olduğu qaragüruhun əlindən xilas etmək üçün bu gün əyninə general mundiri geyinib qayıtmışdı. O, bu gün 40 il əvvəl

onun kimi türk balaları üçün əlçatmaz sayılan hərbi şöhrət və şücaətin ən yüksək zirvəsində dayanmışdı. Ancaq onun bütün bunlar barəsində düşünməyə nə vaxtı, nə də həvəsi vardı. Ölkənin taleyi üçün hər günün deyil, hər saatin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi bir vaxtda başqa cür də ola bilməzdi.

"Azərbaycan Respublikası hökumətinin iradəsi ilə mən Lənkəran qəzasına vətəndaş müharibəsini birdəfəlik kəsmək, qayda-qanun yaratmaq, yerli əhalini zalımlardan və qatillərdən qurtarmaq üçün dəstə göndərirəm. Azərbaycan qoşunları Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan bu yerin bütün millətlərdən olan əhalisi üçün qanunçuluğun və ədalətin müdafiəçisi kimi gəlir. Silahlı qüvvələrin himayəsi altında ölkənin bütün sahələrinin idarəçiliyində tənqisəlmədən mülki idarəçilik boi pti ediləcəkdir... Bununla yanaşı xəbərdar edirəm ki, hər hansı komitə, yaxud "Muğan respublikası" şəklində heç bir özbaşına təşkilatın olmasına yol verilməyəcəkdir. Lənkəran qəzasında yalnız Azərbaycan Respublikasının hakimiyyəti tanınacaqdır və onun sərəncamları yerinə yetirməyənlər qiyamçı kimi hərbi dövrün qanunlarına uyğun məsuliyyət daşıyacaqlar. Xəbərdarlıq edirəm ki, rus əhalisinə qarşı heç bir qarətə və zorakılığa yol verilməməlidir, çünki onlar da qəzanın digər millətlərinin nümayəndələri ilə bərabər hüquqlu Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarıdır... Öz növbəmdə mən dəstə rəisinə qoşunların əhaliyə heç bir zərər verməməsi və mülki əhaliyə qarşı hər cür zorakılıq edənləri ciddi cəzalandırmağı əmr etmişəm." Bunlar, hərbi nazir S.Mehmandarovun Lənkəran qəzasının əhalisinə 4 iyun 1919-cu il tarixli müraciətindən götürülmüşdür (ARDA, f.894, s.10, iş. 124, v. 15-16).

Birinci müstəqillik dövründə də gənc respublikanın ən çox narahatlıq doğuran bölgələrindən biri Qarabağ bölgəsi idi. O zaman da ərazi iddiaları ilə Azərbaycanı müharibəyə cəlb etməyə çalışan ermənilər İrəvanda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Qarabağda kütləvi qırğınlar törədirdi, həmin ərazilərdəki kəndlərin yerli türk, müsəlman əhalisini öz dədə-baba yurdlarını tərk etmək məcburiyyəti qarşısında qoyurdular. Görünməmiş vəhşiliklə həyata keçirilən bu soyqırım aksiyalarında nəinki Andronik kimi qaniçən cəlladlar, həmçinin Ermənistan hökumətinin tabeliyində olan hərbi qüvvələrin nümayəndələri də iştirak edirdi, qədim türk yurdlarının talanmasında xüsusi canfəşanlıq göstərirdilər. Ocaqları söndürülmüş yerli əhalinin Azərbaycanın içərilərinə axışmaqdan başqa çarəsi qalmırdı.

Tiflisdən general Sulkeviçin adına göndərilən 18 aprel 1919-cu il tarixli teleqram göstərir ki, həmin illərdə ermənilər nəinki qədim Azərbaycan torpaqlarına, hətta Türkiyə ərazilərinə göz dikmişdilər: "Soçi istiqamətində irəliləyən gürcülər zabitlərdən ibarət könüllülər alayını əsir alıblar. Mənim tərəfimdən Aleksandropolsk dəstəsinin rəisi general Ospoyantsin əmri ilə keçirilmişdir. Bu əmrdə əhaliyə Qars vilayətinin Ermənistanın tərkibinə bir hissəsi kimi daxil olduğu elan edilir. Hökumətin və müttəfiqlərin sərəncamıma uyğun olaraq, erməni hökumətinin iradəsi qanunsuz sayılmışdır. Şayiələrə görə ingilislər ultimativ qaydada naxçıvanlılara Ermənistan hakimiyyətini tanımağı təklif etmişlər. Naxçıvan əhalisinin etirazı ilə əlaqədar ingilis zirehli maşını və erməni qoşunları hərəketə başlamışdır.

Lətif Babayev
e/o polkovnik,
Respublika Veteranlar
Təşkilatının şöbə müdiri

Продолжение... Начало в предыдущем номере...

ПАРТИЗАНСКАЯ СЛАВА

Стояла весна 1944-го. До победы оставался еще год. Целых 365 дней и ночей предстояло шагать нашим солдатам под пулями, снарядами и бомбами. А он, Орловский, уже не вернется в свое подразделение. Он отдал свой солдатский долг сполна. Но и не может же так бродить по Тверскому бульвару, бесцельно проводя время.

Орловский шел медленно. Он привлекал к себе внимание проходящих. И не только потому, что на его офицерском кителе без погон сияла Золотая Звезда. Один пустой рукав был аккуратно пришит, а на левой руке ампутированы пальцы. Он возвращался из Центрального Комитета партии, куда отнес свое письмо. Всего несколько строк:

"Мои физические недостатки - потеря рук и слуха - не позволяют мне оставаться на прежней работе. Теперь для меня встал вопрос: все ли отдал для Родины, для партии? И я глубоко убежден, что могу еще принести пользу Советской стране в мирном труде".

В Центральном Комитете внимательно выслушали Орловского.

- Где бы вы хотели работать, Кирилл Прокофьевич?

- Направьте меня в Белоруссию, в родные Мышковичи. восстанавливать колхоз "Красный партизан".

- Хорошо, подумаем над вашим предложением.

Родные и друзья удивлялись:

- Ну, чего тебе еще нужно, - герой, полковник в отставке, хорошая квартира в Москве, большая пенсия... Хочешь, поезжай на курорт. Ты заслужил отдых.

Но Орловский не мог сидеть без дела. В ожидании ответа он накопил книг по сельскому хозяйству, ходил в Академию имени Тимирязева, планируя, как быстрее и лучше восстановить колхоз.

Прогуливаясь по Тверскому бульвару, Орловский строил планы на будущее, вспоминал прожитое...

Кирилл Прокофьевич вернулся с империалистической с империалистической войны интер-офицером. В гражданскую партизанил в Белоруссии, бил германцев, оккупировавших их родные края.

Огрели бои. Но Кирилл решил связать свою жизнь с армией. Он окончил пехотные курсы красных командиров. Шли годы. Орловский много учился, совершенствовал свое боевое мастерство, добровольцем побывал в Испании. В знаменитых боях в Гвадалахаре сын Белоруссии своей отчаянной храбростью вызывал восхищение и уважение испанцев.

Потом снова война, Великая Отечественная. Орловскому поручили командовать партизанской бригадой в лесах Белоруссии.

- Старому партизанскому бойцу и карты в руки, - шутили, провожая Орловского, его товарищи. - Покажи им, Кирилл Прокофьевич, хватит бывалого солдата.

Но теперь партизанская война оказалась совсем не такой, как в гражданскую. Все было сложнее и требовало новой тактики. И комбриг Орловский учился сам и одновременно учил своих бойцов искусству наносить врагу стремительные и неожиданные удары.

Он ввел в бригаде твердую дисциплину. Партизаны совершали дерзкие налеты на вражеские обозы, гарнизоны, железные дороги, совер-

ПОБЕДА И ПАМЯТЬ

шали молниеносные рейды и появлялись там, где их совсем не ждали.

Однажды вернулись из дальней разведки бойцы, принесли фашистскую листовку, показали командиру.

- Почитайте, товарищ командир, какую высокую цену дают гитлеровцы за вашу голову.

Орловский пробежал глазами листовку.

- Триста тысяч марок, - улыбнулся Кирилл Прокофьевич. - Значит, крепко достается фашистам от моих хлопцев.

На какие только хитрости не шли оккупанты, чтобы поймать комбрига! Засылали провокаторов, устраивали засады, организовывали карательные экспедиции... Орловский был неуловим.

Партизаны толовыми шашками взрывали железнодорожные эшелоны с фашистскими войсками, боевой техникой, боеприпасами. Нередко совершали они налеты на комендатуры оккупантов в крупных населенных пунктах, освобождали от угона в фашистское рабство советских людей.

Как-то разведка донесла, что на одной из лесных дорог поедет "глава!" трех оккупированных областей - палач белорусского народа. Кирилл Прокофьевич решил сам возглавить операцию. Вот как об этом потом вспоминал Орловский:

- День был очень холодный. Знате, бывает такой мороз, когда стужа смертельно сушит все, и даже воздух становится сухим, блестящим, и дышать им трудно. И снег был тоже очень сухим, словно толченное стекло. Было тихо: когда на сосне лопалась кора, казалось, это выстрел.

Мы лежали на снегу уже двенадцать часов. У нас, в Белоруссии, после таких морозов небольшие реки промерзают до дна, а рыба в них гибнет. И мне чудилось, что я тоже промерзаю до самого сердца.

Если бы прошло еще несколько часов, и те, кого мы ждали, не появились, мы вряд ли смогли бы выйти из своих снежных ям, потому что смертельно окоченели в них. Я знал,

что никто из партизан не поднимется из ямы, прежде чем я дам команду. Это были хорошие ребята.

Все получилось так, как я рассчитывал. Более пятидесяти фашистских солдат сопровождали главаря, ехавшего на лошадях, запряженных цугом. Когда приблизились, мы, все двенадцать, поднялись из снега и открыли огонь.

Я побежал вдоль дороги, разыскивая гитлеровского приспешника. Наконец увидел его. Он лежал в санях в черной шубе с меховым воротником и отстреливался из автомата. Я поднял над головой восемьсот граммов тола, чтобы метнуть в сани, и тут произошло то, о чем лучше бы никогда не рассказывать.

Будто курьерским поездом ударило меня в правое плечо, поволокло

по земле, ломая чугунными жерновами... Я очнулся... Правая рука вырвана, на левой нет пальцев. Тол взорвался в тот момент, когда я хотел его кинуть. Взорвался от того, что вражеская пуля случайно попала в толовый пакет.

Ребята пытались оказать мне помощь, но я приказал кончать фашистов. Не знаю, почему я не истек кровью. Видимо, снег, пропитанный кровью и примерзший багровой глы-

Герой Советского Союза
К.П. Орловский Белорусская ССР

бой, стал как бы повязкой. Так, с этой приставшей глыбой, меня везли, сначала на лыжах, потом на санях...

В отряде Орловского не было врача. Командира повезли в соседний отряд. Врач боялся, что без наркоза Кирилл Прокофьевич не выдержит операции. А для того, чтобы доставить препарат для наркоза, нужно было сделать налет на крупный фашистский гарнизон. Это заняло бы два дня, не меньше. Орловский сказал:

- Давайте без наркоза.

Врач возразил.

- У меня нет пилы.

Ему добыли пилу-ножовку. Ее на-

просьбу удовлетворили. В июле 1944-го Орловский возглавил колхоз. Груда обгорелых домов - вот, что осталось от села.

Герой - партизан совершил еще один подвиг - теперь уже трудовой. Под его началом колхоз стал миллионером, образцовым хозяйством. И рядом со звездой Героя за бой у него появилась Звезда Героя за труд...

Уже ушел из жизни прославленный воин, а его родной колхоз носит имя Кирилла Орловского.

СПАС ЖИЗНЬ КОМАНДИРА

В двенадцать лет Гафур Мамедов часами просиживал у моря, жадно разглядывая стоящие в порту суда и корабли. В четырнадцать - бросился вниз между двумя пароходами и, не боясь, что его раздавит бортами, вытащил из воды тонувшую девочку. В шестнадцать - не допущенный к соревнованиям по плаванию на три тысячи метров - "вне конкурса" совершил одиночный девятикилометровый заплыв: остров Наргин - Баку. В неполные семнадцать - явившись в Каспийский флотский полужука, заявил: "Хочу в морскую пехоту, бить фашистов". Отказ не смутил его, обратился к командиру постарше, потом к комиссару, и добился своего. Стал морским пехотинцем...

Впервые Гафур Мамедов встретился с комвзвода Зиновием Синицким 28 декабря 1941 года в Феодосийском десанте. Прикрывая подступ к порту, фашисты открыли плотный пулеметный огонь. Правое крыло десантного отряда замешкалось: морякам ни шагнуть вперед, ни поднять головы. А время не ждало.

- Справа, в портовом строении - пулеметное гнездо, - послышался голос лейтенанта Синицкого. - Охотники есть?

- Есть, - отозвался молодой звонкий голос.

- Кто это? Ты...

- Так точно, - ответил черноглазый юноша в одном легком бушлате и бескозырке набекрень.

- Отставить. Молод еще.

- Я комсомолец, - вскипел черноглазый и, схватив три связки гранат, торопливо пополз вперед.

Грохнуло три сильных взрыва. Прокатилось "Ура - а". Взвод Синицкого продолжал наступать.

Утром, после освобождения Феодосийского порта, лейтенант Синицкий попытался установить, кто был тот черноглазый десантник, открывший взводу путь в порт. Но это оказалось почти невозможным - взвод комплектовался из добровольцев перед самой десантной операцией, и многие еще не знали друг друга в лицо. И все же комвзвода нашел его среди раненых на госпитальном судне. Он лежал на койке бледный, с перевязанным плечом.

- Это ты?

- Я.

- Спасибо, дружок. Я бы тебя обнял, но боюсь повредить рану. Здорово садануло?

Не знаю. - Парень хотел улыбнуться, но получилась гримаса от нестерпимой боли.

Ладно, ты поправляйся и снова к нам во взвод, ребят: будут ждать... Тут вот они отчислили тебе дневной пае сахара и папирос. Сам-то откуда будешь?

- Гафур Мамедов я, из Баку, с Каспийской флотилии.

- О-о, молодец... А я черноморец, родом с Украины, из Киева. Там у меня дом, семья. Кончим войну и махнем к нам. Ну, будь...

Из госпиталя фронтовая дорога привела Гафура в пылавший Севастополь, но лейтенанта Синецкого, сколько он его ни искал, нигде не увидел, не встретил. Однако, видя, как отважно сражались черноморцы, решил не отставать от них, тоже лез в самое пекло. Здесь, в 79-й морской бригаде, сошелся с веселым пареньком - севастопольцем Сашей Воякиным. Вместе они вдвоем хлебнули свинцовой каши, вместе очутились в госпитале. На этот раз ранение оказалось настолько серьезным, что после длительного лечения оба друга были выписаны из сухопутного госпиталя с большими ограничениями. У обоих в справках врачебной комиссии говорилось: "... годен для несения службы в тыловых частях". Друзья приуныли, но ненадолго. В порту они случайно встретились с бравым морячком в черной пилотке и планшетоном через плечо. Закурили, разговорились: кто, что, откуда, куда... Моряк назвался - Леонидом Гуляевым, находился он в Сухуми в командировке, а теперь возвращался в Новороссийск, в свой 323-й морской батальон.

Давай клади руля к нам, - предложил Леонид. - Братва у нас боевая, дружная, примем, как родных.

И вот Гафур и Саша в Новороссийской военно - морской базе. Однако в батальон с такими документами их не приняли. Что делать?

Леонид Гуляев успокоил:

- Поговорю с заместителем комбата, золотой человек, старый моряк, поймет, поможет...

Войдя в землянку замкомбата, Гафур ахнул: перед ним был земляк-бакинец, его бывший комиссар Гайдуков.

Это он в первые дни войны, когда Гафура по малолетству не принимали на Каспийскую флотилию, рекомендовал его и помог стать моряком.

- Мамедов? - удивился и обрадовался Петр Ефимович.

Гафур, дорогой мой, какими судьбами, откуда...

Эта встреча решила судьбу Гафура и Саши. Их приняли в 323-й батальон и направили в третью роту, в которой служил Леонид Гуляев. Все уладилось как нельзя лучше.

В тот же день произошла еще одна удивительная встреча. Гафур предстал перед своим новым командиром роты... лейтенантом Синецким. Что это - счастье? Еще бы! Встретиться на войне со своим любимым и потерянным командиром, с которым совершен первый подвиг, - действительно большое матросское счастье.

С того часа Гафур уже никогда не расставался с лейтенантом Синецким. Где бы они ни воевали, он всегда был рядом с любимым командиром, стараясь во всем походить на него. Он стал лучшим в его роте бойцом, связным и разведчиком.

Вскоре 323-й батальон был направлен в горы за Туапсе. Поднимались по горным дорогам. Не сверкало на солнце оружие. Моросил противный осенний дождь, не слышалось матросских песен, только потемневшее море тоскливо шумело вслед уходящим морским пехотинцам. С перевала в последний раз открылось туманное побережье... Гафур остановился, задумался, вспомнил: вот так же стоял у ворот своего родного дома и прощался с любимым Каспием. Вспомнилась мать, ее нежное заплаканное лицо, и сердце наполнилось жалостью: сколько огорчений он причинял ей своим упрямством и непослушанием - "Анаджан - милая мамочка".

Подошел комроты Синецкий.

- Не отставай, дружок.

- Виноват, товарищ лейтенант. Посмотрел на Черное море и вспомнил Каспийское, Баку я ...

- Родной город, родителей забывать никогда нельзя, - командир мягко положил на плечо ему руку. - Пойдем...

- А насчет Черного моря скажу тебе так: если воюешь на нем, значит, защищаешь свой Баку, свой дом, отца, мать.

Герой Советского Союза
Г.Н. Мамедов Азербайджанская ССР

Будто отхлынула от груди Гафура давящая тяжесть, дышать стало легче, черные глаза смягчились доброй улыбкой. "Верно говорит командир, спасибо ему. Надо написать о нем домой, рассказать, какой он хороший..."

В незатухающем зареве, в неумолкающем орудийном грохоте стояла на Черноморье осень сурового сорок второго года. Фашисты рвались к побережью. В горах северо-западнее Туапсе наша 18-я армия и части 56-й армии едва сдерживали яростный натиск превосходящих гитлеровских сил. Каждую неделю в Берлин летели депешки: до Черного моря осталось шестьдесят километров... пятьдесят и, наконец, сорок. "Остановить врага, - гласил приказ советского военного командования. - Ни шагу назад. Отстоим Кавказ..."

В состав 18-й армии влились моряки 83-й морской бригады и 323-го отдельного батальона морской пехоты. Моряки и красноармейцы останавливали противника, пытавшегося прорваться на стыке 18-й и 56-й армий, и сбросили его с захваченной им горы Качканова. Фашисты немедленно подтянули свежие части, поддерживаемые авиацией. Завязались тяжелые бои, которые к двадцатым числам октября приняли особенно ожесточенный и кровопролитный характер.

Гитлеровцы обрушили на гору Качканова сокрушительные удары артиллерии и авиации. От бесчисленных разрывов снарядов и авиабомб земля поднималась дыбом. Казалось, ни одно живое существо не смогло бы уцелеть в этом огненном смерче. Но стоило фашистам ринуться в новую атаку, как навстречу им опять и опять поднималась неистребимая лава солдатских шинелей и флотских бушлатов. Гора Качканова превратилась в неприступный бастион, бойцы проявляли невиданную стойкость, бесстрашие и отвагу. Ничем не примечательная с виду, эта гора вошла в летопись героической обороны Черноморья, как легенда, а одна из ее высот -- 614,4 - стала высотой бессмертия.

После одного из трудных боев секретарь комсомольской организации лейтенант Анатолий Семин спросил комроты Зиновия Синецкого:

- Ну, как думаешь, Гафур хороший связной?

- Незаменимый, он готов жизнь отдать за друга, - громко ответил Синецкий.

И действительно, связной был достоин самой высокой похвалы своего командира. Немало было таких случаев, когда Мамедов рисковал собственной жизнью, но приказ выполнял. Частенько он пробивал себе дорогу с боем, но доставлял пакеты в срок. Офицер знал, что Гафур до конца верен присяге. "Лейтенант Синецкий и его связной, - писала газета "Красный черноморец" 28 октября 1943 года, - познали силу настоящей дружбы в огне и дыму, в жарких сражениях за Черноморское побережье, за родной Кавказ. Азербайджанец Мамедов завоевал любовь русского командира Синецкого боевым мастерством, глубоким сознанием воинского долга. Воина связала их крепкими узами братской дружбы".

День за днем не прекращался бой. На четвертые сутки фашисты бросили сюда штрафной батальон. Началось невообразимое: гитлеровцы, подгоняемые сзади эсэсовскими пулеметами, лезли напролом. Лейтенант Синецкий был вынужден написать срочное боевое донесение.

- Гафур, - позвал он своего связного.

- Есть! Словно из-под земли перед ним возник молодой краснофлотец в армейском ватнике и флотской бескозырке, с быстрыми черными глазами, порывистый, готовый броситься в огонь и воду.

- Пройбейся в штаб батальона, передай комбату Каширину, комиссару Жуковскому или начштаба Лобановскому.

- Гафур взял из рук лейтенанта донесение и словно растворился в воздухе.

Только, Гафур, дружок, смотри...

Но это предупреждение уже не долетело до связного. Да оно все равно бы ничего ему не добавило - он привык с полуслова понимать командира, хорошо усвоив его боевую школу: "не спеши, но молниеносно... осторожно, решительно... выполняя приказ, будь умнее врага в десять раз".

Справа от Гафура забил фашистский пулемет, слева нарастал рев обезумевших от шнапса штрафников. То плотно прижимаясь к земле, то перебежками от камня к камню, связной продвигался вперед и вперед...

Неизвестно, добрался ли он до штаба. Рота Синецкого отбила несколько свирепых атак, а Гафур все не возвращался. Где он? Что с ним? Командирское сердце болело за каждого бойца, а за Гафура...

Нет, ждать больше нельзя.

- Козинец, Иванов...

Но посылать матросов на поиски связного не пришлось, он сам появился у командирской землянки, уставший, весь в грязи, с исцарапанными в кровь руками. Тяжело переведя дыхание, коротко доложил приказание капитана Каширина своими силами ликвидировать угрозу прорыва штрафников в тыл роты. Понимая всю сложность создавшейся ситуации, Гафур на обратном пути разведал обстановку у крутого спуска. Оказывается, фашисты, скрываясь под обрывом, приволокли туда пулеметы и с минуты на минуту могли начать обстрел нашего тыла.

- Разрешите, товарищ лейтенант, мы им подбросим на опохмелку пару "четвертинок" (так называлась связка из четырех ручных гранат), я знаю, куда...

Захватив с собой неразлучных

боевых друзей Сашу Воякина и Леонида Гуляева, Гафур пополз с ними к краю обрыва. Вскоре внизу, под скалой, раздались гулкие взрывы. Фашистские пулеметные точки были полностью уничтожены.

- За смелость и находчивость объявляю благодарность.

- Служим Советскому Союзу!

...Наши моряки стали продвигаться вперед: Гафур Мамедов шел рядом со своим командиром роты Синецким. Они двигались в первых рядах атакующих и первыми оказались у подножья высоты в густом кустарнике. Остановившись передохнуть, офицер не заметил гитлеровца, который целился в него из-за ствола дерева. Это увидел Мамедов.

Гафур привычно нажал на спусковой крючок автомата, но выстрела не последовало: патронный диск был пуст. Перезарядка требовала много времени, а гитлеровец целился. Воспользоваться гранатой нельзя было по той же причине. Нужно было опередить целившегося фашиста, спасти жизнь любимого командира...

- Берегись, командир! - крикнул отважный связист и бросился вперед, чтобы заслонить его своим телом. Вражеская пуля сразила матроса. Зиновий Синецкий бережно поднял бойца на руки и сказал:

- Гафур, друг мой...

- Умираю, товарищ командир... Оставьте меня... Преследуйте фашистов.

Зиновий Синецкий поцеловал Мамедова и громко произнес: "Мы не забудем тебя, Гафур, мы отомстим за тебя..."

"Краснофлотец 3-й стрелковой роты Мамедов Г.Н., - так написано в наградном листе, - за период пребывания в роте показал себя стойким, мужественным в бою, храбрым воином Рабоче-крестьянского Военно-Морского флота.

18 и 19 октября 1942 года на высоте селения Качканова проявил героизм при обороне рубежа, уничтожил лично 13 фашистских автоматчиков и один миномет с расчетом.

Тов. Мамедов Г.Н. 19 октября 1942 года при окружении командного пункта своей грудью закрыл командира роты, которому угрожала смерть. Сам погиб героем, но спас жизнь командиру... 22 октября 1942 г."

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 31 марта 1943 г. Г.Н.Мамедову посмертно присвоено звание Героя Советского Союза.

Наперекор штормам и ураганам, круша водяные горы, неукротимо бороздило много лет большое судно с надписью на борту "Гафур Мамедов".

Не раз с волнением поднимались по трапу на высокую палубу этого крупнейшего на Каспии танкера ветераны П.Е.Гайдуков, Б.А.Магерамов, К.П.Вагнер. Все они хорошо знали юного Гафура, помнят, как он впервые надел флотскую форму, как учился у них любить Родину и защищать ее, не щадя своих сил и своей жизни. Убеленные сединами, украшенные боевыми наградами, старые моряки беседовали с молодежью.

Бывший командир матроса Мамедова Петр Ефимович Гайдуков, видя выходящий в море танкер, всякий раз мысленно напутствовал:

"Вечного тебе плавания, Гафур!"

*Григченко Александр
Александрович
Заслуженный работник
культуры Азербайджанской
Республики, Лауреат Премии
"Золотое перо"*

Sağlam yuxu üçün lazım olan qidalar

Yuxu ilə bağlı problemlərin səbəbi müxtəlif olduğu kimi onların müalicə üsulu da müxtəlifdir. Yuxunun tənzimlənməsi üçün bəzi məhsulların mütəmadi olaraq qəbulu məsləhət görülür.

Yuxudan öncə nə yemək və içmək lazımdır?

Yaxşı yuxu sağlamlığın təminatıdır. Yuxu pozğunluqları bir çox xəstəliklərə səbəb ola bilər. Rasionun korreksiyası həqiqətən yuxusuzluq və digər yuxu problemlərində köməkçi ola bilər. Beləliklə serotonin və triptofan nə deməkdir?

Baş beyində serotoninin (yuxu hormonu)atılması və karbohidratlar arasında müəyyən əlaqə vardır. Buna görə yatmadan 1 saat öncə yeyilən az miqdarda zülal və karbohidrat tərkibli qida serotoninin art-

masına səbəb ola bilər. Niyə?

Serotoninin maksimal ayrılması üçün 2 əsas lazımdır. Triptofan - serotonin ayrılması üçün xammal olan amin turşuları. Zülal tərkibli məhsullarda vardır. Karbohidratlar - Siz karbohidrat yedikdə, orqanizm insulin istehsal edir. O isə, triptofanın beyinə düşməsi üçün yolu təmizləyir. Buna görə, çalışın, yuxudan 1 saat əvvəl az miqdarda zülal və karbohidratlar tərkibli yüngül qida yeyin.

Bunlardan:

- **Süd məhsulları.** Süd, kəsmik və yoqurt kimi süd məhsulları insan beyində serotonin hormonunun istehsalına səbəb olur. Serotonin bizə öz növbəsində yuxululuq və rahatlaşma hissi verir. Beləliklə yuxudan öncə 1 fincan süd və ya ke-

fir yaxşı yuxuya səbəb ola bilər.

- **Yumurta.** Yağda bişirilmiş yumurta və ya soyutma yumurta orqanizmi lazımı miqdarda triptofanla təmin edir.

- **Qoz-fındıq.** Araxis və qoz triptofanın mənbəyidir. Hətta araxis yağı ilə buterbrod yuxudan öncə yaxşı yuxunu tənzimləyə bilər.

- **Banan.** Tərkibində triptofan, serotonin, melotonin və maqniy vardır. Onlar isə əzələ relaksantıdır.

- **Kartof.** Tərkibində triptofan və karbohidratla vardır.

- **Albalı.** Melotonin digə yuxu hormonu oub, albalının tərkibində yüksək miqdardadır.

- **Bal.** Bal -insan beyində oreksinin istehsalının azalmasına səbəb

olur. İş bundadır ki, oreksin - yuxusuluğa səbəb olan neyromediatorudur. Qanda şəkərin artması onun azalmasına səbəb olur. Bu isə yuxu vəziyyəti təmin edir.

Hansı məhsulları yuxudan öncə yemək məsləhət deyil?

- **Spirтли içkilər, energetik içkilər, qəhvə, tünd çay.**

Yeməkdən sonra bunları etmək olmaz!

Mütəxəssislər yeməkdən sonra edilən bəzi davranışların sağlamlığa mənfi təsiri olduğunu araşdırıblar.

Yeməkdən sonra həzmsizlik, yuxu halı və s. problemlərin həlli üçün mütəxəssislər diqqətli olmağa çağırırlar. Yeməkdən sonra edilən bu səhvlər ölümə qədər apara bilər.

Yeməkdən sonra bunları etmək olmaz!

Çimmək: Yeməkdən dərhal sonra alınan duş, qanın əl və ayaqlara doğru hərəkətini gücləndirir. Həzm sistemi üçün də zərərli.

Gəzmək: Yeməyin dərhal ardından edilən gəzinti qidaların sindirilməsinə, yəni yediyin yeməyin fayda baxımından heç bir mənası qalmamasına səbəb olur. Gəzintini 1 saat sonraya təxirə salmaq hər istiqamətdən

daha faydalı olacaq.

Siqaret çəkmək: Mütəxəssislər tərəfindən edilən araşdırmalara görə, yeməyin dərhal ardından yandırılan tək bir siqaret 10 siqaret çəkməyə ekvivalent sayılır. Və bu vəziyyət xərçəngə tutulma riskini artırır.

Çay içmək: Bizim mədəniyyətin ən əhəmiyyətli verdişlərindən biri olan yemək üstündən çay içmək də sağlamlıq baxımından faydalı deyil. Yeməkdən dərhal sonra içi-

lən çay yeməklə birlikdə alınan dəmir mineralının bədən tərəfindən istifadəsini məhdudlaşdırır.

Yatmaq: Yeməyin dərhal ardından yatmaq həzm sisteminin kifayət qədər çalışmamasına, bağırsaq iltihablarına və mədə narahatlıqlarına səbəb olur. Yemək yedikdən sonra dərhal yatmaq artıq çəkiyə səbəb olur.

Meyvə yemək: Yeməkdən dərhal sonra yeyilən meyvə mədənin hava ilə dolmasına səbəb olur.

Beyin anevrizmalarında əməliyyatsız müalicə

Məlumatla görə beyin damarlarında görülən və anevrizma adlanan qabarcıqlar qanaxma olduğu zaman ölümə və yaxud şikəst qalmaqla nəticələnir.

Beyin damarındakı zəif bir nöqtənin qabarması yəni anevrizma çox vaxt gizli ortaya çıxır.

Bəzilərinin fikrincə buna görə də diaqnoz qoyulduğunda mütləq müalicə olunmalıdır.

Ailəsində beyin damar xəstəliyi olan, yaxın qohumunda anevrizma olan və ya yüksək qan təzyiqi olanlar risk qrupuna aiddir.

Siqaret çəkənlərdə də anevrizma riski daha yüksəkdir.

Günümüzdə inkişaf edən tibb texnologiyası sayəsində anevrizma müalicəsi çox vaxt əməliyyat lazım olmadan, neşterdən istifadə etmədən, qasıqdan ka-

tetr vasitəsilə müalicə olunur.

Məlumatda oda bildirilir ki, açıq əməliyyatla müqayisədə daha az bir zamanda həyata keçirilən bu müalicə üsulundan sonra xəstə bir-iki gün içində tamamilə sağalır və ayağa qalxır.

Bu müalicənin uğurlu bir şəkildə etmək üçün həkimin xüsusi təhsil alması (operativ nevroradiologiya) və təcrübəli olması lazımdır.

Su ilə bağlı 8 vacib məqam

Hər kəs gündə 8 stəkan su içməlidir

Su içmək bədənimizin suya lazım olan tələbatını ödəməyin ən qısa yoludur. Ümumiyyətlə isə, gündəlik olaraq qadınların 8 stəkan, yəni 2 litr, kişilərin isə 3 litr və ya 12 stəkan maye qəbul etməsi (yalnız su yox) məsləhət görülür.

Su içmək bədənimizi toksinlərdən təmizləyir

Su bədəndəki toksinləri mütləq şəkildə təsirsiz hala gətirməyə də, məsələn, böyrəklər bəzi zərərli maddələri suyun köməyi ilə bədənə atır. Lazımı qədər su içmədikdə böyrəklər öz funksiyasını yerinə yetirməkdə çətinlik çəkir və həmçinin bu, sona maddələr mübadiləsinə də mənfi təsir edir.

Qablaşdırılmış sular dişdə çürükləri yaranmasına səbəb olur

Qablaşdırılmış sular öz-özünü diş çürüklərinə səbəb olmur, lakin tərkibində kran sularına əlavə olunan flüor olmadığından dolayı yolla bu, problemin yaranmasına gətirib çıxarır, çünki flüor sümük və diş minası üçün çox vacib elementdir. Sürətlə artan qablaşdırılmış su istifadəsi də bu baxımdan diş çürüklərinin artımına səbəb olur.

Su içmək çəki atmağımıza kömək edir

Su içmək birbaşa arıqlamğa yardımçı olmasa da, bu prosese kömək etdiyini deyə bilərik. Belə ki, pəhriz dönməndə kalorisi yüksək olan digər içkilər əvəzinə su içmək həddən artıq kalori almağın qarşısını alır, bundan başqa insanın toxluq hiss etməsinə səbəb olur və bu da daha az yemək yeməyə və tez doymağa gətirib çıxarır. Soyuq su isə əlavə olaraq maddələr mübadiləsinin sürətlənməsinə kömək edir.

Susamaq bədənini susuz qaldığını göstərir

Ümumiyyətlə, bu fikir yanlışdır, çünki susamaq bədənini susuz qaldığını bildirmir. Bədən susuzluğu qanın konsentrasiyasının 2 faizə qalxdığı an başlayır.

Yüksək səviyyəli idmanla

məşğul olduğda su əvəzinə idmançıların üçün nəzərdə tutulan içkilərdən içmək daha yaxşı olardı

Bu fikir də yanlışdır. Ola bilər ki, bu cür içkilər gözəl reklam olunsun, lakin su bədənini idman etdiyiniz zaman lazım olan maye və maddələrlə təmin edə bilər, həm də bu cür içkilər sudan daha bahadır. Dadı gözəl olan vitaminli içkilər əsasən yarış sonrası idmançıların tərəfindən bədəndəki duzun miqdarını tənzimləmək üçün içilə bilər, lakin sadə idman hərəkətləri edən, ya da idman zallarında məşq edənlərin bundan istifadə etməsinə ehtiyac yoxdur.

Həddindən artıq su içmək mükündür

Müəyyən sağlamlıq problemləri olan insanların həddindən artıq su içməsi onlar üçün riskli ola bilər. Məsələn, yüksək təzyiq xəstələri, ürək xəstəliyi olanlar çox su içməkdən qaçmalıdırlar. Böyrək xəstəliyi olanların isə qəbul edəcəyi suyun miqdarını həkimlərlə öncədən məsləhətləşməyi yaxşı olardı. Həzmi çətinləşdirdiyi üçün yemək zamanı da su içmək bir o qədər məsləhət deyil.

Plastik butulkaları təkrar istifadə etməyin

Plastik butulkalar içindəki mayeni içdikdən sonra təkrar doldurub istifadə edənlər üçün böyük risk daşıyır. Plastik butulkaların tərkibində olan kimyəvi maddələr bir neçə dəfə istifadə edildikdən sonra içində olan suya da qarışır və bu da ağızda bakteriyaların yaranmasına səbəb olur.

Baş redaktor
Ülvi İBRAHİMLİ
Məsul katib
Səidə ABDULLAYEVA

Qəzet Ədliyyə
Nazirliyində
qeydiyyatda alınıb.
Təsisçi: Azərbaycan
Respublikası
Veteranlar
Təşkilatının Rəyasət

Heyəti "Azərbaycan
Veteranı" qəzeti.
VÖEN: 1701285981
verilmə tarixi -
23.11.2011

Ünvan: Bakı şəhəri, Nərimanov
rayonu, Koveroçkin küçəsi, 34
Əlaqə telefonu: 012 440-21-08
e-mail: az.veteran@mail.ru
Dövlət qeydiyyat nömrəsi - 3486
Dövlət qeydiyyat tarixi -
19.10.2011

Qəzet ayda 2 dəfə "Azərbaycan Veterani"
qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb,
səhifələnilir və
"Veteran Nəşriyyatı" mətbəəsində
nəşr olunur
Tiraj: 1200